

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА “РОМАШОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”

(Заява № 67534/01)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

27 липня 2004 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі “Ромашов проти України”

Європейський суд з прав людини (Друга Секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п.Ж.-П. Коста, *Голова*,

п. А. Б. Бака,

п. Л. Лукайдес,

п. К. Юнгвірт,

п. В. Буткевич,

п. В. Томассен,

п. А. Угрехелідзе, *судді*,

та пані С.Долле, *секретар секції*,

після обговорення в нарадчій кімнаті 6 липня 2004 року,
виносить таке рішення, що було прийняте цього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за заявою № 67534/01, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі – Конвенція) громадянином України Віктором Петровичем Ромашовим (далі – заявник) 21 листопада 2000 року.

2. Уряд України (далі - Уряд) був спочатку представлений Уповноваженим - пані Валерією Лутковською, а згодом – її наступницею - пані Зоряною Бортновською.

3. Скарга заявника за статтею 6 § 1 Конвенції була комунікована 9 травня 2003 року. Того ж дня Суд вирішив, що може бути застосовано статтю 29 § 3 Конвенції і прийнятність та суть скарги будуть розглядатись разом.

4. І заявник, і Уряд подали свої зауваження щодо суті (правило 59 § 1 Регламенту Суду).

ФАКТИ

5. Заявник, Віктор Петрович Ромашов - громадянин України, який народився у 1954 році і постійно проживає в м. Лисичанську, Україна. Заявник є пенсіонером.

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. У травні 1998 року заявник подав до комісії з трудових спорів “Шахтобудівельного управління” Державного підприємства “Лисичанськ-вугілля” (далі - ШБУ) заяву про отримання невикраденої заробітної плати з шахти, яка знаходиться у державній власності.

7. 16 червня 1998 року комісія з трудових спорів ШБУ розглянула його скарги та зобов'язала ШБУ виплатити заявнику 8 783,39 грн.¹ компенсації. Того ж дня комісія видала заявнику посвідчення, яке мало такий самий статус, що і виконавчий лист.

8. 27 липня 1998 року майно ШБУ було описане податковою інспекцією.

9. 9 червня, 7 липня та 19 листопада 1999 року заявнику було виплачено 500 грн.², 300 грн.³ і 210 грн.⁴ відповідно.

10. 30 квітня 2000 року Лисичанське міське управління юстиції повідомило заявника про те, що майно ШБУ знаходиться у податковій заставі та, відповідно, на нього не можна накласти арешт. Управління юстиції також поінформувало заявника про те, що у Державному бюджеті не передбачено коштів на виконання рішення від 16 червня 1998 року.

11. 14 червня 2000 року заявник був поінформований про те, що рішення комісії з трудових спорів від 16 червня 1998 року не може бути виконане у зв'язку з відсутністю у Міністерства палива та енергетики коштів.

12. 23 січня 2002 року Лисичанський місцевий суд присудив заявнику 2 282,21 грн. компенсації за втрату частини присудженої йому суми в результаті інфляції. Заявник повідомив, що це рішення залишається невиконаним.

13. 10 січня 2003 року заявник повідомив Суду, що виконавче провадження у його справі все ще триває.

14. 28 листопада 2003 року ШБУ виплатило заявнику в повному обсязі борг, присуджений рішенням від 16 червня 1998 року.

15. 1 грудня 2003 року виконавча служба закінчила виконавче провадження, оскільки рішення від 16 червня 1998 року було виконане в повному обсязі (8 783, 39 грн.⁵).

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО І ПРАКТИКА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року

16. Стаття 124 Конституції передбачає:

“...Судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України”.

2. Закон України “Про виконавче провадження” від 21 квітня 1999 року

17. Відповідно до статті 2 вищезазначеного Закону виконання рішень судів покладається на Державну виконавчу службу. Відповідно до статті 85 Закону стягувач може оскаржити дії чи бездіяльність державної виконавчої служби шляхом подання скарги до начальника відповідного відділу державної

¹ 1 369,75 ЄВРО

² 77,97 ЄВРО

³ 46,78 ЄВРО

⁴ 32,75 ЄВРО

⁵ 1 369,75 ЄВРО

виконавчої служби або до суду за місцем знаходження відповідного відділу Державної виконавчої служби. Стаття 86 Закону надає стягувачу право звертатися до суду з позовом про неналежне виконання чи невиконання судового рішення юридичною особою, на яку законом покладено обов'язок виконання судового рішення, та отримати компенсацію.

3. Закон України “Про Державну виконавчу службу” від 24 березня 1998 року

18. Стаття 11 цього Закону передбачає відповідальність державних виконавців за неналежне виконання їх обов'язків, таку як компенсація за шкоду, завдану виконавцем під час виконання рішення суду. Відповідно до статті 13 цього Закону дії та бездіяльність виконавців можуть бути оскаржені до вищої посадової особи або до суду.

4. Наказ Державного казначейства України №175 від 5 жовтня 2001 року „Про затвердження Порядку примусового списання (стягнення) коштів з рахунків установ і організацій, відкритих в органах Державного казначейства,,

19. Відповідно до пункту 3.6 Порядку примусове списання коштів повинно здійснюватись з того самого рахунку, з якого проводяться звичайні виплати.

СКАРГИ

20. Заявник скаржить на тривале невиконання рішення комісії з трудових спорів від 16 червня 1998 року, винесеного на його користь. Він також стверджує, що йому не було надано компенсацію за зменшення вартості присудженої йому суми, як було визначено рішенням Лисичанського міського суду від 23 січня 2002 року. Він стверджує про порушення статей 13 та 17 Конвенції. Проте по суті він посилається на пункт 1 статті 6 Конвенції.

ПРАВО

21. Заявник скаржився на невиконання державними органами в установлений термін рішення від 16 червня 1998 року та судового рішення від 23 січня 2002 року. Він посилався на статтю 6 § 1 Конвенції, яка у відповідній частині передбачає таке:

“Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків ..., має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...”

22. Заявник далі стверджував, що невиконання судового рішення, винесеного на його користь, становить порушення статей 13 17 Конвенції. Ці положення проголошують таке:

“Кожен, чий права і свободи, викладені у Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, що діяли як офіційні особи”.

“Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитися як таке, що надає будь-якій державі, групі або особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких із тих прав і свобод, що викладені в цій Конвенції, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж передбачено в Конвенції”.

I. ЩОДО ПРИЙНЯТНОСТІ

A. Попередні заперечення Уряду

1. Статус заявника як потерпілого

23. Уряд наголошував на тому, що відповідно до прецедентної практики Суду, заявник, який отримав компенсацію на національному рівні за стверджуване порушення Конвенції, не може більше вважатись потерпілим відповідно до цілей статті 34 Конвенції (див. ухвалу у справі “*Марченко проти України*” від 17 вересня 2002 року, заява № 63520/01). Відповідно, оскільки рішення від 16 червня 1998 року було виконане, заявника не можна більше вважати потерпілим від порушення його прав за пунктом 1 статті 6. Уряд, таким чином, пропонував визнати заяву неприйнятною чи викреслити її з реєстру справ Суду.

24. Заявник не погодився. Зокрема, він зазначав, що рішення залишалось невиконаним протягом надто тривалого періоду часу. Далі він зазначав, що розмір суми, присудженої йому рішенням від 16 червня 1998 року, зменшився. Більше того, йому не було виплачено компенсацію за знецінення суми, яку було присуджено рішенням суду від 23 січня 2002 року.

25. Суд зазначає, що відповідно до статті 34 Конвенції він “може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, що вважають себе потерпілими від порушення з боку однієї із Високих Договірних сторін прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї ...”

26. Відповідно до усталеної практики Суду термін потерпілий означає особу, на яку безпосередньо здійснюється вплив діями чи бездіяльністю. Існування порушення Конвенції можливе навіть за відсутності шкоди. Отже, рішення чи захід на користь заявника не є в принципі достатніми для позбавлення його статусу потерпілого, якщо державні органи не визнали порушення, прямо або по суті, та не надали за це порушення компенсації (див. “*Далбан проти Румунії*”, заява № 28114/95, § 44, ЄСПЛ 1999 - VI).

27. Суд погоджується з Урядом у тому, що виконання рішення, винесеного на користь заявника, вирішило питання невиконання, як такого. Однак, таке запізне виконання рішення не є адекватною відповіддю на твердження про невинуватну тривалість цієї процедури, яку державні органи не визнали і за яку не надали жодної компенсації. А тому Суд вважає, що заявник і досі може вважатись потерпілим від порушення, як він стверджує, його прав, гарантованих пунктом 1 статті 6 Конвенції, в частині тривалості періоду, протягом якого рішення залишалось невиконаним (див. ухвалу у справі “*Скубенко проти України*” від 6 квітня 2004 року, заява №41152/98). Більше того, він може вважатись потерпілим від невиконання рішення суду від 23 січня 2002 року, яким з урахуванням інфляції були проіндексовані кошти, присуджені рішенням від 16 червня 1998 року.

2. Заперечення щодо вичерпання національних засобів правового захисту

28. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав національних засобів захисту, оскільки він не подав скаргу до національних судів для оскарження бездіяльності Державної виконавчої служби чи з вимогою прискорити виконавче провадження у його справі.

29. Заявник оскаржив цей аргумент, стверджуючи, що він використав усі доступні йому засоби захисту, щоб оскаржити невиконання рішення. Окрім того, не існує ефективних засобів захисту, які б давали йому можливість прискорити виконання рішення, оскільки це невиконання було результатом відсутності коштів у державного підприємства ШБУ, яке не виконало обидва рішення, винесені на його користь.

30. Суд нагадує, що метою пункту 1 статті 35 Конвенції є надання Високим Договірним Сторонам можливості запобігти порушенню, у якому вони звинувачуються, або ж виправити такі порушення ще до того, як заяву буде передано на розгляд Суду. Проте мають бути вичерпані лише ті засоби правового захисту, які є ефективними. Обов'язок доведення Суду того, що засіб національного правового захисту був ефективним, доступним як теоретично, так і практично, та у відповідний час, лежить на Уряді, який заявляє, що засіб правового захисту не вичерпано (див. "Хохліч проти України", № 41707/98, § 149, 29 квітня 2003 року).

31. Уряд посилався на існування у заявника можливості оскаржити бездіяльність або помилку виконавчої служби чи Державного казначейства, а також вимагати компенсацію завданої йому майнової і немайнової шкоди. Проте у цій справі боржником є державний орган, і виконання щодо нього, як свідчать матеріали справи, може бути здійснене лише в тому випадку, якщо державою передбачені та визначені асигнування на відповідні видатки Державного бюджету України шляхом здійснення відповідних законодавчих заходів. Факти справи свідчать про те, що протягом періоду, що розглядається, виконанню відповідного судового рішення перешкоджала саме відсутність законодавчих заходів, а не неналежне виконання своїх обов'язків державними виконавцями. Тому заявнику не можна докорити за те, що він не ініціював провадження проти державного виконавця (див. "Шестаков проти Росії", ухвала від 18 червня 2002 року, заява № 48757/99). Більше того, Суд зазначає, що Уряд наполягав на тому, що Державною виконавчою службою та Державним казначейством не було допущено помилок при виконанні рішення.

32. За цих обставин Суд доходить висновку, що заявник звільнений від необхідності продовження пошуку засобу, на який посилався Уряд, а отже, виконав вимоги пункту 1 статті 35 Конвенції. У зв'язку з цим Суд відхиляє попередні заперечення Уряду.

3. Висновки щодо прийнятності

33. Суд, у світлі пояснень, представлених сторонами, вважає, що скарга заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції, порушує важливі питання факту та права за Конвенцією, вирішення яких вимагає розгляду справи щодо суті. Тому Суд доходить висновку, що скарги не можуть бути відхилені через невичерпання національних засобів захисту відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції. Інших підстав для визнання її неприйнятною встановлено не було.

В. Щодо прийнятності скарг за статтями 13 та 17 Конвенції

1. Скарга відповідно до статті 13 Конвенції

34. Далі заявник скаржився, що він не мав ефективних засобів захисту щодо його скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Він посилався на статтю 13 Конвенції, яка передбачає таке:

“Кожен, чії права і свободи, викладені у Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, що діяли як офіційні особи.”

35. Суд звертається до своєї аргументації за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо пункту 1 статті 35 (параграфи 29-34 вище), яка тією ж мірою стосується скарги заявника за статтею 13 Конвенції. Таким чином, Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою чи повністю неприйнятною з будь-яких інших підстав, передбачених статтею 35 Конвенції. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

2. Скарга відповідно до статті 17 Конвенції

36. Щодо скарги за статтею 17 Конвенції, Суд вважає, що вона є повністю безпідставною. З цього випливає, що ця скарга явно є необґрунтованою і має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

II. ЩОДО СУТІ СКАРГ ЗАЯВНИКА

A. Пояснення сторін

37. Уряд зазначив, що він здійснив усі заходи, передбачені національним законодавством, для виконання рішення суду, винесеного на користь заявника. Крім того, Уряд стверджував, що невиконання рішення в період з 16 червня 1998 року до теперішнього часу не порушує прав заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Затримка у виконанні була спричинена складною фінансовою та економічною ситуацією в Україні. Уряд повторював, що рішення, винесене на користь заявника, було виконано в повному обсязі.

38. Заявник зазначив, що виконавче провадження тривало 5 років, 5 місяців і 15 днів. Він далі стверджував, що сума, присуджена йому, після 1998 року знецінилась у результаті інфляції і що він не отримав за це компенсацію, оскільки рішення від 23 січня 2002 року залишилось невиконаним.

B. Оцінка Суду

1. Попередні висновки щодо статусу рішення комісії з трудових спорів

39. Суд відмічає, що стаття 221 Кодексу законів про працю передбачає, що “трудові спори розглядаються: 1) комісіями з трудових спорів; 2) районними (міськими) судами.” Заявник мав право звернутись до комісії з трудових спорів для вирішення трудового спору (стаття 224 Кодексу законів про працю). Її рішення може бути оскаржене до суду (стаття 228 Кодексу). Суд вважає, що в сфері трудових спорів комісія є першою інстанцією, звернення до якої має бути використано відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції (див. “*Яса проти Туреччини*”, рішення від 2 вересня 1998 року 1998-VI, р. 2431, § 71; “*Селмуні проти Франції*” [GC], № 25803/94, §§ 74-75, ЄСПЛ 1999-V). Суд вважає, що звернення до комісії з трудових спорів, як у цій справі, дало заявнику можливість забезпечити поновлення його прав відповідно до його скарг щодо отримання заборгованості із заробітної плати, яка йому належала.

40. Відповідно до статті 230 Кодексу законів про працю Державна виконавча служба виносить постанову про відкриття виконавчого провадження на підставі посвідчення комісії з трудових спорів. Відповідно до статті 230 цього Кодексу посвідчення комісії з трудових спорів прирівнюється до виконавчого листа, виданого Державною виконавчою службою на підставі рішення суду. Відповідно до статті 3¹¹ Закону "Про виконавче провадження" рішення комісії з трудових спорів підлягають виконанню Державною виконавчою службою.

41. Суд вирішує, що рішення комісії з трудових спорів у справі заявника може бути прирівняне до судового рішення і держава несе відповідальність за його невиконання. Більше того, Державна виконавча служба порушила виконавче провадження на підставі посвідчення комісії та, відповідно, несе відповідальність за його виконання. Суд також зазначає, що виконавче провадження становить невід'ємну частину судового розгляду, яке у цій справі замінило провадження у комісії з трудових спорів. Суд також зауважує, що шахта є державним підприємством, і що держава відповідає за борги юридичних осіб, які контролюються нею фінансово чи адміністративно.

2. Щодо порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

42. Суд повторює, що пункт 1 стаття 6 § 1 Конвенції гарантує кожному право на звернення до суду або арбітражу з позовом щодо будь-яких його цивільних прав та обов'язків; таким чином, ця стаття проголошує "право на суд", одним з аспектів якого є право на доступ, тобто право подати до суду позов з цивільно-правових питань. Однак це право було б ілюзорним, якби правова система договірної держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній із сторін. Важко собі навіть уявити, щоб стаття 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляд, - і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у статті 6 тільки проголошення доступу до судового органу та права на судове провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина "суду" (див. "Горнсбі проти Греції", від 19 березня 1997 р., 1997-II, р. 510, § 40).

43. Державні органи не можуть довільно посилатись на відсутність коштів, як на виправдання невиконання зобов'язань за боргом, визначеним судовим рішенням. Проте затримка у виконанні рішення може бути виправдана за виняткових обставин. Але затримка не повинна бути такою, що позбавляє сутності право, яке захищається пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. "Імобільяре Саффі проти Італії", заява № 22774/93, § 74, ЄСПЛ 1999-V). У цій справі заявник не повинен був бути позбавлений можливості отримання відшкодування за рішенням, винесеним на його користь, що було дуже важливим для нього та його сім'ї, через стверджені фінансові труднощі держави.

44. Суд зазначає, що рішення комісії з трудових спорів від 16 червня 1998 року залишалось невиконаним повністю чи, принаймні, частково до 1 грудня 2003 року, коли залишок розміру заборгованості, присудженої рішенням від 16

червня 1998 року, був виплачений заявнику. Він також зазначив, що це рішення було виконане тільки після комунікації заяви з Урядом-відповідачем. До того ж Суд зазначив, що рішення від 23 січня 2002 року, яким Лисичанський місцевий суд присудив заявнику компенсацію за знецінення коштів, все ще залишається невиконаним.

45. Не вживаючи протягом 5 років, 5 місяців і 15 днів необхідних заходів щодо виконання рішення комісії з трудових спорів та не виплачуючи заявнику компенсацію, присуджену рішенням від 23 січня 2002 року, держава позбавила положення пункту 1 статті 6 Конвенції будь-якого практичного значення.

46. Відповідно, наявне порушення статті 6 § 1 Конвенції.

3. Щодо порушення статті 13 Конвенції

47. Суд звертається до своїх висновків (у параграфах 43-47) щодо аргументів Уряду про національні засоби правового захисту. За цих же підстав Суд вирішує, що заявник не мав ефективних національних засобів правового захисту, як цього вимагає стаття 13 Конвенції, для відшкодування шкоди, спричиненої затримками у цій справі (див. *“Войтенко проти України”*, заява № 18966/02, рішення від 29 липня 2004 року, §§ 46-48). Отже, наявне порушення цього положення.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

48. Стаття 41 Конвенції передбачає:

“Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію”.

A. Шкода

49. Суд звертає увагу на те, що згідно з правилом 60 Регламенту Суду будь-яка вимога щодо справедливої сатисфакції повинна містити перелік претензій та має бути подана письмово разом з відповідними підтверджуючими документам чи свідоцтвами, “без наявності яких [Суд] може відхилити вимогу повністю або частково”.

50. Заявнику було запропоновано секретарем подати свої вимоги щодо справедливої сатисфакції. Він подав свої вимоги 3 березня 2004 року. Однак він не надав жодного документу на підтвердження своїх вимог, а також не конкретизував їх.

51. Уряд стверджував, що заявник не зазнав ніякої матеріальної чи нематеріальної шкоди. Він вважав, що виправлення порушення само по собі становитиме достатню справедливу сатисфакцію.

52. Суд не розглядав питання щодо матеріальної шкоди, оскільки заявник не обґрунтовував таку шкоду. Проте Суд враховує той факт, що в результаті виявлених порушень заявник зазнав моральної шкоди, яка не може бути

виправленою шляхом лише констатації Судом факту порушення. Проте розмір заявленої суми надмірний. Об'єктивно оцінюючи ситуацію, як цього вимагає стаття 41 Конвенції, Суд на відшкодування моральної шкоди присуджує заявнику кошти у сумі у 3 000 ЄВРО.

В. Пеня

53. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського Центрального Банку, до якої мають бути додані три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ, СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги за пунктом 1 статтями 6 та статтею 13 Конвенції щодо невиконання остаточного судового рішення у справі заявника та відсутності ефективних засобів захисту у зв'язку з цим прийнятними і решту заяви неприйнятною;

2. *Вирішує*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

3. *Вирішує*, що було порушення статті 13 Конвенції;

4. *Вирішує*, що:

(а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплати заявнику суму, що складає 3 000 ЄВРО (три тисячі ЄВРО) на відшкодування немайнової шкоди, плюс суму будь-якого податку, який може бути стягнуто з заявника. Валюта платежу має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу;

(б) у випадку несплати чи несвоечасної сплати державою-відповідачем належної заявникові суми, на неї нараховуватиметься пеня, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського Центрального Банку плюс три відсотки, з часу, коли закінчиться вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку.

5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 27 липня 2004 року відповідно до правила 77 §§ 2 та 3 Регламенту Суду.

С.Долле
Секретар Секції

Ж. П. Коста
Голова Секції